

Голові
спеціалізованої вченої ради
ДФ 41.884.054 в Одеському державному
університеті внутрішніх справ МВС України
Максиму КОРНІЄНКУ

ВІДГУК

офіційного опонента доктора юридичних наук, професора Джафарової Олени В'ячеславівни на дисертацію Стоянова Костянтина Степановича «Захисник та представник як учасники кримінального провадження у досудовому розслідуванні», подану до захисту до спеціалізованої вченої ради ДФ 41.884.054 в Одеському державному університеті внутрішніх справ на здобуття ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 «Право»

Актуальність теми дослідження обумовлена тим, що КПК України змінювався більше, ніж 120-ю законами, ці зміни торкнулися більшості його положень. При цьому інститути захисту та представництва змінювалися більше, ніж 10-ю законами (на 10 січня 2024 року), що свідчить про активний розвиток цих інститутів, їх важливість в кримінальному процесуальному праві. Процес удосконалення триває надалі, оскільки залишаються окремі напрями вказаної процесуальної діяльності, що потребують подальшого унормування. Одним із невирішених питань у КПК України є необхідність вдосконалення процесуальних можливостей для надання професійної правничої допомоги.

Саме відсутність належних процесуальних можливостей для надання професійної правничої допомоги потерпілому, у тому числі неповнолітньому потерпілому, заявнику, свідку під час кримінального провадження у рамках чинного КПК України та необхідністю втілення пропозицій обґрунтовується своєчасність, актуальність, а також наукове та практичне значення дисертаційного дослідження.

Актуальність теми дослідження також пояснюється і тим, що в теперішній час стан протидії злочинності в Україні недостатній, що в свою чергу негативно

впливає на розбудову демократичної, правової держави. Вдосконалення інститутів захисту та представництва у кримінальному провадженні надасть більші можливості для виконання завдань кримінального провадження, особливо в період триваючої широкомасштабної збройної агресії Російської Федерації проти України.

У зв'язку з цим постає досить важливе питання доступності та якості надання професійної правничої допомоги учасникам кримінального провадження, надання учасникам кримінального провадження додаткових прав та можливостей обрання захисників та представників не тільки серед адвокатів, але й серед інших фахівців у галузі права.

Високо оцінюючи науковий рівень цих праць, необхідно зазначити, що ці вчені, здебільшого, розглядали окремі питання із діяльністю захисника та представника у кримінальному провадженні в рамках чинного КПК. Автором доведено, що необхідно переглянути існуючу концепцію участі захисника та представника у кримінальному провадженні, критично підійти до такого явища, як монополізація адвокатури та запропонувати участь у кримінальному процесі як захисників та представників крім адвокатів також інших фахівців у галузі права. Саму діяльність щодо надання правової допомоги, потрібно трансформувати в рамках КПК в діяльність по наданню професійної правничої допомоги, що відповідає положенням Конституції України. При цьому потребує вдосконалення діяльність з надання професійної правничої допомоги потерпілому, у тому числі неповнолітнього для вирівнювання його процесуальних можливостей з процесуальними можливостями підозрюваного, обвинуваченого. Також потребує регламентації у КПК надання вказаної допомоги заявнику, в тому числі безоплатно за рахунок держави. Є необхідним вдосконалення можливостей надання професійної правничої допомоги також й свідку в окремих випадках.

Грунтовні наукові дослідження, які б враховували вказані проблеми інститутів захисту та представництва та пропонували сукупність пропозицій щодо змін законодавства, відсутні. Такий стан негативно впливає на законодавчу та

правозастосовну практику, а тому ці обставини зумовили вибір теми дисертаційного дослідження, засвідчуючи її обґрунтованість та актуальність.

Саме відсутність належних процесуальних можливостей для надання професійної правничої допомоги потерпілому, у тому числі неповнолітньому потерпілому, заявнику, свідку під час кримінального провадження у рамках чинного КПК України та необхідністю втілення пропозицій обґрунтовується своєчасність, актуальність, а також наукове та практичне значення дисертаційного дослідження.

Актуальність дисертаційного дослідження також підтверджується тим, що обраний напрям дисертації відповідає Стратегії національної безпеки України, затвердженої Указом Президента України від 14 вересня 2020 року № 392/2020, Національній стратегії у сфері прав людини (Указ Президента України від 25 серпня 2015 року № 501/2015), Стратегії боротьби з організованою злочинністю (розпорядження Кабінету Міністрів України від 16 вересня 2020 року № 1126); Цілей сталого розвитку України на період до 2030 року (Указ Президента України від 30 вересня 2019 року № 722/2019), Пріоритетних напрямів розвитку правової науки на 2016–2020 років (постанова загальних зборів Національної академії правових наук України від 3 березня 2016 року), Тематики наукових досліджень і науково-технічних (експериментальних) розробок на 2020–2024 роки (наказ МВС України від 11 червня 2020 року № 454).

Роботу виконано в межах науково-дослідної теми Одеського державного університету внутрішніх справ «Пріоритетні напрямки розвитку та реформування правоохоронних органів в умовах розгортання демократичних процесів в державі» (державний реєстраційний номер 0116U006773), та загально-кафедральної теми кафедри кримінального процесу: «Охорона та захист прав, свобод і законних інтересів учасників кримінального провадження» (державний реєстраційний номер 0121U109271). Обраний напрям відповідає Тематиці наукових досліджень і

науково-технічних (експериментальних) розробок на 2020-2024 роки, затвердженої наказом МВС України від 11 червня 2020 року № 454.

Ознайомлення з дисертацією дає підстави для певної загальної оцінки роботи. Дисертація оформлена згідно з Вимогами до оформлення дисертації, затверджених наказом Міністерства освіти і науки України № 40 від 12.01.2017 року та у відповідності до Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 року № 44 (із змінами, внесеними згідно з Постановою Кабінету Міністрів України № 341 від 21 березня 2022 року). Наукові положення дисертації за формою викладу зрозумілі, у смислового значенні взаємопов'язані.

Ступінь достовірності та обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації. Значну увагу автор приділяє методології дослідження. Дисерт використав загальнонаукові та спеціальні методи дослідження, які обрані з урахуванням поставленої мети, завдань, об'єкта та предмета вивчення, зокрема: формально-логічний – для вивчення понять «адвокат», «захисник», «представник», «захист», «представництво», аналізу конструкцій деяких норм чинного законодавства України, обґрунтування висновків і пропозицій за темою дослідження (підрозділи 1.1, 1.2, 1.3, 2.1, 2.2, 2.3, 3.1, 3.2); *історико-правовий* (для вивчення генезису і розвитку інститутів захисту та представництва у кримінальному процесі, – у підрозділі 1.1); *юридичного аналізу* (для усвідомлення змісту норм національних правових актів щодо захисту та представництва – у підрозділах 1.2, 1.3, 2.1, 2.2, 2.3, 3.1, 3.2); *порівняльно-правовий* – для з'ясування особливостей функціонування інститутів захисту та представництва у кримінальному процесі в Україні та в інших державах (підрозділи 1.2, 1.3, 2.1, 2.2, 2.3, 3.1, 3.2); *соціологічний* – для отримання емпіричних даних, зокрема для опитування за розробленими анкетами 905 працівників слідчих підрозділів,

підрозділів дізнання органів Національної поліції, 150 працівників органів прокуратури, 29 працівників адвокатури (підрозділи 1.2, 1.3, 2.1, 2.2, 2.3, 3.1, 3.2); *статистичний* – для узагальнення результатів опитування практичних працівників, а також судової практики (підрозділи 1.2, 1.3, 2.1, 2.2, 2.3, 3.1, 3.2); *прогнозування* – для розроблення пропозицій щодо чинного кримінального процесуального законодавства (підрозділи 1.2, 1.3, 2.2, 2.3, 3.1, 3.2);

Належними є законодавча та доктринальна бази дослідження відповідної сфери регулювання суспільних відносин. Обґрунтованість положень, сформульованих у дисертації, підтверджено якісним аналізом наявних літературних джерел, перелік яких складається з 206 найменувань.

Репрезентативною є емпірична база дослідження, яку становлять дані, отримані при узагальненні результати анкетування 905 працівників слідчих підрозділів, підрозділів дізнання ГУНП в Дніпропетровській області, ГУНП у Львівській області, ГУНП в Одеській області, ГУНП в Тернопільській області, 150 працівників органів прокуратури, 29 працівників адвокатури. Також опрацьовані дані статистичної звітності Генеральної прокуратури України, Офісу Генерального прокурора за 2020-2023 р.р., судові рішення, внесені до Єдиного державного реєстру судових рішень. Поряд з цим дисертант використовував особистий досвід роботи у адвокатурі.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в тому, що дисертація є кваліфікаційною науковою працею, в якій отримано нові результати щодо участі захисника та представника у кримінальному провадженні. До найбільш вагомих результатів, що містять наукову новизну, слід віднести такі:

уперше: запропоновано з метою покращання процесуального статусу потерпілого зобов'язати дізнавача, слідчого, прокурора, слідчого суддю, суд оцінити наявність обставин, які дають підстави вважати, що потерпіла фізична особа потребує особливого ставлення та захисту у кримінальному провадженні, у тому числі неповнолітнього потерпілого; запропоновано визначення випадків

обов'язкової участі представника потерпілого та порядок забезпечення участі вказаного представника дізнавачем, слідчим, прокурором, слідчим суддею, судом; доведено необхідність визначення повноважень представника заявника, його процесуальні права як учасника кримінального провадження; розроблені нормативні положення щодо внесення до КПК змін та доповнень для вдосконалення інститутів захисту та представництва у кримінальному процесі, у тому числі доповнення КПК України новою статтею, а саме ст. 63-1 «Представник заявника».

удосконалено: зміст засади кримінального провадження, яку пропонується визначити у ст. 20 КПК, як засаду забезпечення права на отримання професійної правничої допомоги та права на захист, у тому числі за рахунок держави; зміст діяльності захисника в частині використання всіх законних засоби та способи захисту, з метою забезпечення дотримання прав, свобод і законних інтересів затриманого, підозрюваного, обвинуваченого, для чого запропоновано викласти ч. 1 ст. 47 КПК України у новій редакції; процесуальні повноваження захисника щодо можливості клопотати про відкладення проведення процесуальних дій за участю особи, яку він захищає та захисника, на строк до трьох діб, з метою ознайомлення з матеріалами кримінального провадження;

дістало подальшого розвитку: права потерпілого на обов'язкову участь представника безоплатно за рахунок держави у визначених випадках; визначення поняття захисника у кримінальному провадженні; права затриманого щодо його забезпечення правничою допомогою та захистом, для чого запропоновано викласти ст. 20 КПК у відповідності до положень ст. 29 Конституції України; регламентація прав свідка та його захисника при наданні правничої допомоги під час давання показань та участі у проведенні інших процесуальних дій, у разі якщо з характеру і змісту питань впливає, що свідок має допитуватися як підозрюваний.

Практичне значення одержаних результатів полягає в тому, що отримані наукові результати дисертаційного дослідження використовуються та можуть бути

запроваджені у:

- *науково-дослідній сфері* – для подальшої розробки та вирішення проблем інститутів захисту та представництва у кримінальному провадженні (акт впровадження в науково-дослідну діяльність Одеського державного університету внутрішніх справ від 05 січня 2024 року);

- *законотворчій діяльності* – при внесенні доповнень до чинного кримінального процесуального законодавства України;

- *навчальному процесі* – при проведенні занять за відповідними темами з навчальної дисципліни «Кримінальний процес» (акт впровадження в навчальний процес Одеського державного університету внутрішніх справ від 12 січня 2024 року);

- *практичній діяльності* – рекомендації з питань діяльності захисника та представника впроваджено в практичну діяльність адвокатів Південно-Української Міжнародної колегії адвокатів (акт впровадження в практичну діяльність від 25 січня 2024 року).

Основні положення дисертації обговорювались на кафедрі кримінального процесу Одеського державного університету внутрішніх справ. Результати дисертаційного дослідження були оприлюднені та доповідалися на п'яти міжнародних, всеукраїнських та відомчих науково-практичних конференціях, круглому столі: «Роль та місце правоохоронних органів у розбудові демократичної правової держави» (м. Одеса, 2023 р.); «Захист прав дитини в умовах військової агресії» (м. Одеса, 2023 р.); «Актуальні аспекти криміналістичного та психологічного забезпечення правоохоронної діяльності» (м. Одеса, 2023 р.); «Правові та організаційно-тактичні засади оперативно-розшукової діяльності Національної поліції України» (м. Одеса, 2023 р.); «Кримінальне процесуальне право на сучасному етапі розвитку України» (м. Київ, 2023 р.).

Дисертаційний матеріал загалом логічно побудований і викладений згідно з виділеними автором трьома розділами.

У першому розділі дисертації «Теоретико-правові положення процесуального статусу захисника у кримінальному провадженні» автором визначається генезис і розвиток інститутів захисту та представництва у кримінальному процесі, детально розкриває міжнародно-правові стандарти захисту та представництва у кримінальному провадженні, розкриває Забезпечення права на отримання правничої допомоги та права на захист у кримінальному провадженні.

В другому розділі дисертації «Процесуальний порядок участі захисника у досудовому розслідуванні» визначається Загальні правила участі захисника у кримінальному провадженні, діяльність захисника у досудовому розслідуванні Шляхи вдосконалення процесуального статусу захисника у досудовому розслідуванні.

Третій розділ дисертації «Надання професійної правничої допомоги потерпілому, заявнику, свідку в контексті європейських стандартів у досудовому розслідуванні» присвячено участі представника потерпілого у досудовому розслідуванні, визначені шляхи забезпечення надання професійної правничої допомоги заявнику та свідку у досудовому розслідуванні. Обґрунтовуються зміни, які необхідно внести до кримінального процесуального законодавства. Автор пропонує сформулювати у КПК положення, у відповідності до яких: У ст. 20 КПК потрібно передбачити, що у випадках, передбачених цим Кодексом та/або законом, що регулює надання безоплатної правничої допомоги, така допомога надається заявнику, свідку безоплатно за рахунок держави. Пропонується доповнити КПК статтею 63-1 «Представник заявника», в якій визначити, хто може бути представником заявника, документи, якими підтверджуються повноваження представника заявника, його процесуальні права. Запропоновано визначити представника заявника, як учасника кримінального провадження, який має право на оскарження рішень, дій чи бездіяльності слідчого, дізнавача або прокурора під час досудового розслідування, для чого пропонується внести зміни до підпунктів 1, 3, 4 ч. 1 ст. 303 КПК.

Загальний обсяг дисертації становить 328 сторінок, з яких основного тексту 211 сторінок. Оформлення дослідження відповідає встановленим вимогам. Робота виконана грамотною українською мовою. Текстових запозичень без посилання на джерела та інших порушень академічної доброчесності не виявлено.

Загалом, позитивно оцінюючи зміст дисертації Стоянова К.С. та наголошуючи на її відповідності вимогам до робіт, які подані на здобуття ступеня доктора філософії, вбачаємо за доцільне висловити особисту думку щодо окремих її положень та висновків, які можуть слугувати підґрунтям для дискусії під час захисту роботи, або ж є такими, що потребують додаткової аргументації:

1. Пропозиція ч. 1 ст. 56 КПК «Права потерпілого» доповнити пунктом 8-1 наступного змісту: «8-1) на призначення представника безоплатно за рахунок держави». Вказана пропозиція викликає питання в частині можливого зловживання потерпілими вказаним правом;

2. Пропозиція ст. 56 КПК «Права потерпілого» доповнити частиною 7 наступного змісту: «7. Потерпілий може брати участь у кримінальному провадженні особисто або через представника (представників). Особиста участь потерпілого у кримінальному провадженні не позбавляє його права мати представника (представників)».

3. Цілком зрозуміло, що дисертаційна робота присвячена дослідженню участі захисника та представника як учасників кримінального провадження у досудовому розслідуванні. Натомість, враховуючи навіть це, уявляється, що дисертація дещо перевантажена детальним розглядом суто теоретичних питань.

Однак висловлені зауваження не зменшують цінність виконаної роботи. Результати роботи є обґрунтованими. Ці зауваження не носять принципового характеру, не впливають суттєво на загальне позитивне враження від виконаного дослідження та сформульованих авторкою пропозицій.

Загальний висновок по дисертації. Отже за актуальністю, ступенем новизни, обґрунтованістю, науковою та практичною значущістю отриманих результатів, за

оформленням, а також за кількістю та обсягом публікацій, повнотою опублікованих дисертантом матеріалів, дисертація на тему: «Захисник та представник як учасники кримінального провадження у досудовому розслідуванні» виконана Стояновим Костянтином Степановичем є самостійною, комплексною, завершеною працею. Дисертація повністю відповідає вимогам до оформлення дисертації, затвердженої наказом МОН України від 12 січня 2017 року № 40 та Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 року № 44 (із змінами, внесеними згідно з Постановою Кабінету Міністрів України № 341 від 21 березня 2022 року), а її автор – Стоянов Костянтин Степанович – заслуговує на присудження наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 «Право».

Офіційний опонент:

Завідувач кафедри
поліцейської діяльності
та публічного адміністрування
факультету № 3
Харківського національного
університету внутрішніх справ,
доктор юридичних наук, професор

Олена ДЖАФАРОВА